

The Role of Social Capital in the Formation of Restricted and Elaborated Language Codes and Its Relationship with Academic Performance of Payame Noor University Students

Yousef Hazrati^{1*}, Jafar Zolfalifam²

1. Assistant Professor, Department of Linguistics, Payame Noor University, Tehran, Iran

2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payame Noor University, Tehran, Iran

ABSTRACT

Received: 21 Dec 2024

Accepted: 28 Jan 2025

Available Online: 08 Jul 2025

Keywords

Social capital, academic performance, restricted and elaborated language codes, family background

Social capital plays a more significant role today compared to other forms of capital, such as physical and human capital, in societies. Among the scholars emphasizing the importance of social capital, James Coleman assigns a critical role to family and educational systems as sources that generate social capital alongside other sources. This study, based on James Coleman's theoretical framework, investigates the relationship between the social capital within families, the formation of restricted and elaborated language codes, and their connection to academic performance among students enrolled at Payame Noor University. The research employed a survey method, with data collected through questionnaires accompanied by interviews. The statistical population consisted of all male and female students studying at Payame Noor universities in East Azerbaijan Province. A sample size of 452 was determined using simple random sampling and Fadi's proposed formula. The reliability of the research scales was assessed using the internal consistency method and Cronbach's alpha coefficient, while their validity was measured using the construct validity method. To analyze the research data, two-way analysis of variance (ANOVA) tests were employed. The findings revealed that students with moderate or higher levels of family social capital and elaborated language codes demonstrated better academic performance compared to students with restricted language codes.

How to cite:

Hazrati, Y., & Zolfalifam, J. (2025). The Role of Social Capital in the Formation of Restricted and Elaborated Language Codes and Its Relationship with Academic Performance of Payame Noor University Students. *Study and Innovation in Education and Development*, 5(2), 61-80.

* Corresponding Author:

Dr. Yousef Hazrati

E-mail: hazratiyousef@pnu.ac.ir

© 2025 the authors. Published by Institute for Knowledge, Development, and Research.

This is an open access article under the terms of the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) License.

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

Social capital is an increasingly pivotal concept in understanding societal dynamics, surpassing other forms of capital, such as physical and human capital, in shaping individual and collective outcomes. James Coleman, a prominent sociologist, underscores the role of family and educational systems as significant sources of social capital. According to Coleman, social capital exists within the structure of social relations and facilitates actions that benefit individuals within a society. He classifies social capital into three categories: obligations and expectations, the capability of information flow, and the presence of norms accompanied by sanctions (4, 5). Coleman's research emphasizes the importance of family background, asserting that it outweighs educational institutional factors in determining academic performance (8).

Building on this theoretical foundation, Pierre Bourdieu highlights how students from varied social origins, endowed with distinct levels of social capital, enter educational systems with unequal cultural resources. These disparities are further amplified in academic outcomes, reflecting the impact of social and cultural capital on educational success (36). Similarly, Robert Putnam associates social capital with trust, norms, and networks that enhance cooperation among individuals, ultimately contributing to shared benefits (16). Fukuyama adds that social capital can be conceptualized as a set of informal norms that promote collaboration and cohesion within a group (18).

Language, as an artifact of human society, serves as a medium for communication, cultural transmission, and cognitive development. Bernstein's theory of restricted and elaborated language codes reveals the interplay between social class and linguistic behavior. Restricted codes, characterized by limited vocabulary and simpler sentence structures, are often used within lower social strata, while elaborated codes, with richer vocabulary and complex sentence patterns, are prevalent in higher social classes (24, 25). Bernstein argues that the acquisition of elaborated codes equips students with the skills to adapt to formal educational settings, leading to improved academic performance (27).

This study investigates the relationship between family social capital, language codes, and academic performance among Payame Noor University students. The research seeks to explore how variations in social capital and linguistic patterns impact academic outcomes, offering insights into educational inequalities within the Iranian context.

METHODS AND MATERIALS

The population comprised male and female students from Payame Noor University in East Azerbaijan Province. A sample size of 452 participants was determined using simple random sampling and Fadi's formula. The instruments included questionnaires assessing social capital, language codes, and academic performance. Reliability was established through Cronbach's alpha ($\alpha = 0.77$), and construct validity was confirmed. Data analysis involved two-way ANOVA to test the hypothesized relationships between variables.

FINDINGS

The results revealed significant effects of social capital and language codes on academic performance. Students with higher levels of family social capital and elaborated language codes demonstrated superior academic outcomes compared to their counterparts with restricted language codes. Key findings include:

1. **Language Codes and Academic Performance:** Students with elaborated codes exhibited higher academic achievements, with a mean score of 15.37 compared to 13.49 for those with restricted codes. This pattern persisted across varying levels of social capital.
2. **Social Capital as a Moderator:** High social capital within families amplified the positive effects of elaborated language codes on academic performance. In contrast, restricted codes coupled with low social capital resulted in poorer outcomes.
3. **Gender Differences:** Female students outperformed male students across both language code categories, highlighting gender as a significant factor in academic success.
4. **Interactive Effects:** No significant interaction was found between social capital and language codes, suggesting that these factors independently influence academic performance.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The findings underscore the critical role of social capital and linguistic capabilities in shaping educational outcomes. Students with elaborated language codes benefit from enhanced cognitive and communicative skills, enabling them to excel in structured academic environments. This aligns with Bernstein's assertion that linguistic patterns reflect and reinforce social inequalities.

The study highlights the importance of fostering social capital within families to bridge educational disparities. Policies and interventions aimed at enhancing parental involvement, promoting dialogic interactions, and building trust networks could mitigate

the disadvantages faced by students with restricted language codes. Furthermore, the observed gender differences call for targeted initiatives to support male students, addressing barriers that impede their academic progress.

In conclusion, this research emphasizes the interplay between social structures, linguistic behavior, and educational outcomes, offering a nuanced understanding of academic inequalities. By addressing the underlying factors of social capital and language codes, educational systems can create more equitable opportunities for all students. The insights from this study are particularly relevant for universities like Payame Noor, which cater to diverse student populations with varying socio-cultural backgrounds.

نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد گونه‌های زبانی محدود و گسترده و رابطه آن با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور

یوسف حضرتی^{۱*}، جعفر زلفعلی فام^۲

۱. استادیار گروه زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

سرمایه اجتماعی امروزه نقش مهمتری را در میان سایر سرمایه‌ها مانند، سرمایه فیزیکی و انسانی در جوامع ایفا می‌کند. در این بین جیمز کلمن جامعه‌شناسی است که نقش مهمی را برای خانواده و نظام آموزشی به عنوان منابع خلق‌کننده سرمایه اجتماعی در کنار سایر منابع قائل است. در این پژوهش با مبنا قرار دادن چارچوب نظری جیمز کلمن چگونگی ارتباط سرمایه اجتماعی موجود در خانواده با ایجاد گونه‌های زبانی محدود و گسترده و ارتباط آن‌ها با عملکرد تحصیلی در بین دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه پیام نور مورد مطالعه قرار گرفته است. روش این تحقیق پیمایش بود که اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه همراه با مصاحبه جمع‌آوری شد. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان دختر و پسر مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های پیام نور استان آذربایجان شرقی بود. حجم نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و با استفاده از فرمول پیشنهادی فادی ۴۵۲ نمونه تعیین گردید. پایایی مقیاس‌های تحقیق براساس روش انسجام درونی و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و اعتبار آن‌ها بوسیله روش اعتبار سازه‌ای سنجیده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از آزمون‌های آماری واریانس دو طرفه استفاده شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که دانشجویانی با سرمایه اجتماعی خانوادگی متوسط و یا بالاتر و با گونه زبانی گسترده در مقایسه با دانشجویان با گونه زبانی محدود عملکرد تحصیلی بهتری دارند.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۰۸

تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۴/۱۷

کلیدواژه‌ها

سرمایه اجتماعی، عملکرد تحصیلی، گونه‌های زبانی محدود و گسترده، خاستگاه خانوادگی

شبهه ارجاع‌دهی:

حضرتی، یوسف، و زلفعلی فام، جعفر. (۱۴۰۴). نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد گونه‌های زبانی محدود و گسترده و رابطه آن با عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه پیام نور. پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۵(۲)، ۸۰-۶۱

نویسنده مسئول:

دکتر یوسف حضرتی

پست الکترونیکی: hazratiyousef@pnu.ac.ir

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است.

انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی CC BY-NC 4.0 صورت گرفته است.

جامعه‌شناسان معاصر برای بررسی کمیت و کیفیت روابط اجتماعی در جامعه از مفهوم سرمایه اجتماعی بهره‌جسته‌اند. منظور از سرمایه اجتماعی «سرمایه و منابعی است که افراد و گروه‌ها از طریق پیوند با یکدیگر و نوع این ارتباطات می‌توانند به دست آورند» (1). سابقه استفاده از اصطلاح سرمایه اجتماعی به سال ۱۹۱۶ برمی‌گردد، نخستین نویسنده‌ای که از اصطلاح سرمایه اجتماعی استفاده کرد هانیفان مربی آموزشی گمنام ویرجینیایی بود (2). سپس در سال ۱۹۶۱ «ژان ژاکوب» که برنامه‌ریز شهری بود از این اصطلاح استفاده کرد. ولی در واقع «جمیز کلن» و تحقیق او در زمینه مشارکت در امور مدرسه بود که سبب جلب توجه امروزی به این مفهوم شد. به اعتقاد او «سرمایه اجتماعی بخشی از ساختار اجتماعی است که به کنش‌گر اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن به منافع خود دست یابد» (3-5). به اعتقاد کلن سرمایه اجتماعی می‌تواند به سه شکل ظاهر شود: اول تکالیف و انتظاراتی که بستگی به میزان قابلیت اعتماد به محیط اجتماعی دارد. دوم ظرفیت اطلاعات برای انتقال و حرکت در ساختار اجتماعی تا بتوان پایه‌ای برای کنش فراهم نمود و سوم وجود هنجارهایی که توأم با ضمانت اجرایی مؤثر باشد (6, 7). جمیز کلن سرمایه اجتماعی را از سایر انواع سرمایه‌های فیزیکی، اقتصادی و انسانی متمایز می‌کند و برای آن خصلتی ساختاری و تعاملاتی قائل است. در این زمینه تحقیقات جمیز کلن نشان داد که در «تبیین تفاوت در موقعیت‌های تحصیلی، خاستگاه خانوادگی به مراتب مهم‌تر از ویژگی‌های مادی نهاد آموزشی است، به عبارت دیگر نهاد خانواده بیش از نهاد و نظام آموزشی مسؤل مستقیم افت و عملکرد نامناسب تحصیلی افراد است» (8). از دیدگاه او «روابط اجتماعی هنگامی به وجود می‌آیند که افراد کوشش می‌کنند از منابع فردی خود بهترین استفاده را به عمل بیاورند، کلن این منابع ساختاری-اجتماعی را دارایی سرمایه‌ای برای فرد یعنی؛ سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرد» (9). بنابراین در دیدگاه کلن «سرمایه اجتماعی تسهیل‌کننده کنش‌ها و نوعی فرصت پدید آمده از حیات جمعی است» (10). بنابراین کلن «سازمان اجتماعی را پدید آورنده سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرد» (11). در دهه ۱۹۹۰ پوتنام، بورديو و فوکویاما در تحقیقات اجتماعی از این مفهوم استفاده گسترده کردند. در این زمینه پیر بورديو معتقد است که «افراد تحت تأثیر خاستگاه اجتماعی خود، با دانش فرهنگی مختلف و با برخورداری از سرمایه اجتماعی مختلف وارد نظام آموزشی می‌شوند» (12). بورديو معتقد دانشجویی که از سرمایه اجتماعی بیشتری برخوردارند بهتر قادرند قواعد موفقیت در نظام آموزشی را فراگیرند و در نتیجه موفقیت تحصیلی بیشتری دارند. «بدین ترتیب تفاوت‌های اولیه در سرمایه اجتماعی افراد، خود را در عملکرد تحصیلی و مدارک تحصیلی آنان نیز متجلی ساخته و در نهایت بر موفقیت طبقاتی و شغلی آنان در آینده تأثیر می‌گذارد» (13). در واقع فرضیه اصلی بورديو این است که «سرمایه فرهنگی والدین به فرزند آن‌ها نوعی قدرت نمادی می‌دهد و او را قادر می‌سازد که با قواعد فرهنگی نظام آموزشی آشنا شود. آشنایی با این قواعد فرهنگی، شرط موفقیت تحصیلی است.» (11). به همین دلیل بورديو معتقد است که سرمایه فرهنگی ساز و کار اصلی باز تولید سلسله مراتب اجتماعی است. به عبارت دیگر، سرمایه فرهنگی ابزاری است که از طریق آن نابرابری‌های خاستگاهی خود را به عرصه تحصیلات منتقل کرده و در نهایت بر عملکرد تحصیلی فرد اثر

می‌گذارد (14). بنابراین به اعتقاد بورديو «آن دسته از دانش آموزان و دانشجویان که از سرمایه اجتماعی بالاتری برخوردار نیستند محیط آموزشی را محیطی متخاصم خواهند یافت و موفقیت زیادی در نظام آموزش عالی کسب نخواهند کرد» (15) در دیدگاه بورديو سرمایه اجتماعی نوعی محصول اجتماعی است که ناشی از تعامل اجتماعی که تأثیر مستقیمی بر عملکرد و موفقیت تحصیلی افراد دارد. در این زمینه رابرت پوتنام «سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از مفاهیمی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌های می‌داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک اجتماع شده و در نهایت منافع متقابل آنان را تامین خواهد کرد» (16). پوتنام سرمایه اجتماعی را به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی در سیستم‌های مختلف سیاسی می‌داند. تأکید عمده وی «بر مفهوم اعتماد بود و به زعم وی همین عامل بود که می‌توانست با جلب اعتماد میان مردم و دولت‌مردان و نخبگان سیاسی موجب توسعه سیاسی شود» (1). بنابراین پوتنام معتقد است که «هر چه این شبکه‌ها در جامعه‌ای متراکم‌تر باشد احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است» (11). پوتنام در بررسی خود همان گونه که اشاره شد نتیجه می‌گیرد که مشارکت اجتماعی در میان نسل جدید رو به کاهش بوده است. همچنین فوکویاما نیز در کتاب پایان نظم معتقد است که «سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان‌شان مجاز است، در آن سهیم هستند» (9). فوکویاما معتقد است که «به سادگی می‌توان سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیر رسمی تعریف کرد» (17).

بنابراین مهم‌ترین منابع سرمایه اجتماعی از نگاه فوکویاما عبارت است از: خانواده و هنجارهای اجتماعی خانواده: بدیهی است که یکی از منابع مهم حائز اهمیت سرمایه اجتماعی در سطح جهان خانواده است. اما ساختار خانواده از جامعه‌ای به جامعه دیگر متفاوت است و استحکام پیوندهای خانوادگی نه تنها با قید و بندهای خانوادگی در دیگر جوامع فرق می‌کند بلکه بستگی به انواع دیگر پیوندهای اجتماعی نیز متفاوت است (17, 18). لذا همانطور که عنوان گردید «در جامعه ایران طی چند دهه گذشته، فرسایش شدیدی در میزان سرمایه اجتماعی موجود برای جوانان، هم در درون خانواده و هم در بیرون آن، روی داده است» (5). در خانواده، رشد سرمایه‌ی انسانی بسیار زیاد شده، به طوری که سطح تحصیلات دائماً در حال افزایش است، ولی به موازات رشد سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی که شاخص برجسته آن حضور بزرگسالان در خانه و میزان گفت‌وگو در مورد موضوعات اجتماعی، فرهنگی، علمی، اقتصادی و سیاسی بین والدین و فرزندان است، کاهش یافته است. به علاوه، جامعه شدیداً در معرض تهاجم فردگرایی قرار گرفته که بر اساس آن منافع فردی بر مصالح جمعی تقدم یافته است. به اعتقاد کلمن «توجه وافر افراد به سلامت فردی خویش و اهمیت دادن به ظاهر خود از جمله شاخص‌های این فرایند محسوب می‌شوند. در شرایط اختلال رابطه‌ای، احترام متقابل اجتماعی و انعطاف اجتماعی کاهش می‌یابد. این اختلال استحکام اجتماع را خدشه‌دار می‌کند و آسیب‌پذیری فرد را افزایش می‌دهد» (19). زیرا اختلال رابطه‌ای می‌تواند به انزوای اجتماعی، یأس، احساس عجز و انفعال‌گرایی منجر شود. سرمایه اجتماعی مثل سرمایه انسانی یا سرمایه مالی مولد است این سرمایه

جوانان را قادر می‌سازد تا ارزشی به وجود آورند، کاری انجام دهند و به هدفی نائل شوند. ماموریتی را در زندگی انجام داده و نقشی را در جهان ایفا کنند. لذا هیچ فردی نمی‌تواند بدون سرمایه اجتماعی به موفقیت نائل شود.

زبان به عنوان یکی از «پیچیده ترین مصنوعات بشری، کارکردهای گوناگونی دارد؛ وسیله‌ای برای ارتباط و تفاهم اجتماعی، انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر و وسیله‌ای برای تفکر است» (20). بر اساس نظریات علم زبان‌شناسی، یک فرد بوسیله زبان، نه تنها واقعیات را به تصویر می‌کشد، بلکه آن‌ها را می‌آفریند. «این موضوع در مراحل یادگیری یک زبان، به این معنی است که دستیابی به درک حقایق جدید از طریق یادگیری آن زبان، موجب خلاقیت و مهارت زبانی می‌شود» (21). خاستگاه اجتماعی افراد در ترکیب محیط تحصیلی، یکی از عوامل مؤثر در موفقیت تحصیلی دانش آموزان است، به گونه‌ای که بسیاری از جامعه‌شناسان معتقدند محرومیت‌های مادی یکی از عوامل اصلی و مهم نابرابری‌های تحصیلی و در نهایت افت تحصیلی است. به همین جهت، زبان به عنوان یک رفتار اجتماعی، باید در بافت فرهنگی - اجتماعی خود مورد تجزیه و تحلیل علمی قرار گیرد. میکولیچ معتقد است «اگر زبان بیانگر هویت و وابستگی فردی و قومی فرد است» (22). بازیل برنشتاین فیلسوف و جامعه‌شناس معاصر انگلیسی، از جمله کسانی است که درباره ارتباط بین طبقه اجتماعی و زبان‌آموزی کودک تحقیقات گسترده‌ای انجام داده است و آن را از دیدگاه نسبتاً متفاوتی بررسی کرده است. او معتقد است که «سرمایه اجتماعی فرد از طریق تأثیر آن بر ساختار خانواده، گونه زبانی کودک را تعیین می‌کند. برنشتاین دو گونه زبانی محدود و گسترده را مطرح می‌کند و بر این باور است که اگر چه کودک دارای بهره هوشی طبیعی است، ولی به خاطر ادراک متفاوتی که کودکان این دو طبقه اجتماعی پایین و بالا به واسطه نوع گونه زبانی‌شان از موضوعات مختلف دارند، در نتیجه یادگیری آنان هم در این گروه‌ها متفاوت است» (23). در نظریه او گونه «زبانی محدود دارای ساختار ساده است و گستره واژگانی آن به لحاظ تعداد، محدود است و از آن‌جا که تعداد شاخه‌های ساختاری محدود است، امکان پیش‌بینی عناصر ساختاری برای تشکیل معنا به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌یابد» (24). این گونه که به طور عمده توسط طبقات اجتماعی پایین و قشرهای وابسته به آن به کار می‌رود برنشتاین معتقد است که گونه زبانی محدود همان زبان غیر رسمی است (25). گونه زبانی گسترده، گونه‌ای است که به نظر می‌رسد منشأ آن را می‌توان در روابط اجتماعی، براساس میزان مهارت کلامی فرد در استفاده از زبان جستجو کرد. این گونه، دارای ساختار، کاربرد و انتخاب واژگانی گسترده‌تر و در عین حال دقیق‌تر و همراه با مفاهیمی صریح و واضح است. این گونه، گونه زبانی گسترده را به شرح زیر تعریف نموده است «گونه زبانی گسترده گونه‌ای است که نظرات و توصیفات در آن می‌توانند مستقل از بافت و شرایط موقعیتی توضیح داده شوند و این امر مستلزم داشتن مهارت‌های گفتاری بافت - مستقل است که در نظام آموزشی از ارزش زیادی برخوردار است.» (26). در این گونه، معنا صریح و واضح است. به اعتقاد برنشتاین «گونه زبانی گسترده در شرایط فرهنگی - اجتماعی، بر ضمیر اول شخص مفرد «من» تأکید بیشتری دارد تا ضمیر اول شخص جمع «ما». لذا از دیدگاه برنشتاین «دانش آموزان و دانشجویانی که گونه ی زبانی گسترده ای را فرا گرفته اند در مقایسه با دانش آموزان و دانشجویانی که از شکل محدود زبان استفاده می‌کنند، از توانایی بیشتری برای بهره‌مند شدن از آموزش رسمی برخوردار هستند. دانش آموزان و دانشجویانی که در زمینه

زبان توسعه یافته مهارت پیدا کرده‌اند می‌توانند خیلی سریع‌تر با محیط مدرسه سازگار شوند» (27). در این بین چگونه یادگیری دانش آموزان و دانشجویان با گونه‌های زبانی مختلف یکی از مسایل مهم در مطالعات جامعه شناختی زبان است. از یادگیری تعاریف مختلفی شده که به برخی از آن‌ها از دیدگاه رفتارگرایی اشاره می‌شود. یادگیری، به معنای آنچه دیویی بیان می‌کند، عبارت است از دوباره ساختن یا تجدید نظر در تجربیات و تشکیل مجدد آن‌ها به منظور رشد بیشتر. بنابراین «یادگیری یعنی تغییر رفتار از راه تجربه» (28). بهترین شرحی که تا به حال از یادگیری به دست آمده، تعریف هیلگارد و ماکویز است. از دیدگاه آن‌ها یادگیری عبارت است از «ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه یا گیرنده، مشروط بر آنکه این تغییر بر اثر تجربه رخ دهد» (29، 30). بنابراین در بحث از عملکرد تحصیلی می‌توان به طیف گسترده‌ای از عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر آن اشاره کرد. در اینجا به برخی از عوامل مهم در این زمینه اشاره می‌شود. تعیین میزان تأثیر فرهنگ دانشجویان بر موفقیت و عملکرد تحصیلی آن‌ها، کانون توجه بسیاری از جامعه‌شناسان آموزش و پرورش در چند دهه گذشته بوده است. نتایج تحقیقات در این زمینه نشان داده است که «دانش آموزان و دانشجویان بین تقاضاهای والدین خود یعنی، موفقیت تحصیلی و داشتن عملکرد خوب تحصیلی و تقاضای دوستان خود، در تضادند» (8). بدین معنا که خرده فرهنگ دانشجویی شکل گرفته، به مراتب با فرهنگ دنیای والدین متفاوت و حتی در برخی موارد با آن در تضاد است. تحقیق کلمن در این زمینه نشان داد که «در بین دانش آموزان سفید پوست، عزت نفس ارتباط زیادی با نوع عملکرد تحصیلی دارد؛ اما در بین دانش آموزان سیاه‌پوست، متغیر مهم برای تبیین و پیش‌بینی موفقیت تحصیلی، حدود احاطه و کنترل دانش آموز بر محیط تعیین کننده نوع و میزان موفقیت آن است» (31).

امروزه در مطالعات مربوط به آموزش و پرورش و آموزش عالی در قالب مفاهیم سرمایه فرهنگی و اجتماعی بخصوص سرمایه اجتماعی خانواده بسیار مورد توجه قرار می‌گیرند. لذا با توجه به تعریف‌های که از مفهوم سرمایه اجتماعی با پارادایم‌ها و رویکردهای مختلف شده حاکی از این که این سرمایه ممکن است مجموعه‌ای از آثار اقتصادی و اجتماعی را به بار آورد، ولی در پژوهش حاضر صرفاً ارتباط بین سرمایه اجتماعی موجود در خانواده افراد با گونه‌های زبانی محدود و گسترده و مهم‌ترین شاخص آن یعنی، عملکرد تحصیلی مد نظر است. لذا در بین جامعه‌شناسان و محققان معاصر «جیمز کلمن بیشترین توجه را به رابطه سرمایه اجتماعی با نهادهای آموزشی و عملکرد تحصیلی داشته است.» (32). در عین حال پیشرفت نظام اجتماعی وابسته به کارآمدی فعالیت‌های آن است. «بحث درباره کارآرایی درونی با بررسی فرآیندهای نظام آموزشی به هم مرتبط است و فرآیند نظام آموزشی را می‌توان در عملکرد تحصیلی دانشجویان جستجو کرد به عبارت دیگر از طریق اندازه‌گیری پدیده‌های مربوط به موفقیت و شکست دانشجویان در جریان تحصیل می‌توان کارآرایی درونی را آشکار ساخت» (33).

بنابراین در هر جامعه‌ای نظام‌های آموزشی تضمین کیفیت آموزش عالی آن جامعه است. نظام‌های آموزش عالی، در تجربه‌های جهانی با اینکه از برخی وجوه اشتراک کامل و نزدیک به اجماع یا وجوه اشتراک نسبی و نزدیک به توافق اکثری برخوردارند، اما از جهات زیادی تنوع و گوناگونی بسیاری در آن‌ها مشاهده می‌شود. در این بین آموزش از راه دور (نیمه‌حضوری) که

در کشور ما در قالب دانشگاه پیام نور مشغول فعالیت است، یک نظام آموزشی نوین و امکان افزوده‌ای در کنار آموزش حضوری یا سنتی است که «کشورهای مختلف بنا به مقتضیات محلی، فرهنگی و اجتماعی خود از این نظام در رشته‌ها و سطوح مختلف برای آموزش بهره‌مند شده‌اند.» (29). بنابراین دانشگاه پیام نور نظامی آموزشی است که، با بهره‌گیری از فناوری آموزشی، استفاده از کتاب‌های درسی خودآموز و دانشجو محوری در یادگیری، ضرورت حضور دانشجو در کلاس‌های درسی را کاهش می‌دهد. و در واقع، در این نوع آموزش عملاً می‌توان کلاس‌های تدریس را به کلاس‌های مرور درس و رفع اشکال گروهی تبدیل کرد. مزایای این نظام آموزشی عبارت است از دانشجو محوری، امکان مطالعه مستقل، پوشش فراگیر، ارائه دروس در وقت کمتر از لحاظ حضور ضروری دانشجو و، ... در نتیجه، کاهش هزینه‌ها و وابستگی کمتر به الزامات آموزشی نسبت به روش‌های مرسوم حضوری، و در عین حال، اثر بخشی آموزش. بنابراین مهم‌ترین هدف و معنای آموزش از راه دور یا نیمه حضوری کاهش موانع زمانی و مکانی و محدودیت‌های مربوط به برخی مقررات نظام آموزشی متعارف است. به گونه‌ای که زمینه‌های ارائه آموزش عالی به افرادی فراهم آید که به علت دوری یا دسترسی نداشتن به مراکز آموزشی و محدودیت‌های زمانی و شغلی و اقلیمی برای بهره‌مندی از آموزش متعارف امکان کمتری دارند» (34). بنابراین گزارش‌های مربوط به برابری فرصت آموزشی در چند دهه اخیر، نشان داده که «در تبیین پیشرفت و عملکرد موفق دانشجویان، تفاوت‌های موجود بین خاستگاه‌های خانوادگی آن‌ها بمراتب مهم‌تر از تفاوت‌های موجود بین مکان و امکانات آموزشی آن‌هاست» (35). کلمن به بررسی تأثیر فقدان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی افراد پرداخته است. اندیشه اصلی او این است که «سرمایه اجتماعی خانواده، دوستان، همکاران دارایی بسیار مهمی است که یک فرد می‌تواند در شرایط بحرانی آن را به کار گیرد و از آن بهره گیرد و یا برای منافع مادی استفاده نماید

جامعه ایران، با توجه به شرایط اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی خاصی که دارد، دارای لایه‌های متفاوت اجتماعی - فرهنگی بوده و جمعیت زیادی از دو زبانه‌ها را در خود جای داده است. به جز دو زبانه‌ها، آن چه در ایران نمود وسیع‌تری دارد، وجود لهجه‌ها و گویش‌های بسیار متنوعی است که با زبان معیار و رسمی خاص آموزش فاصله زیادی دارد. در نتیجه، به نظر می‌رسد در جامعه ایران، خانواده‌ها و موقعیت اجتماعی آن‌ها در ایجاد گونه‌های زبانی و به تبع آن در میزان موفقیت تحصیلی تأثیر بسزایی داشته باشند. در این پژوهش نیز سعی شده به این مسئله پاسخ داده شود که چگونه طبقات اجتماعی مختلف، گونه‌های زبانی متفاوتی را شکل می‌دهد و به تبع آن چگونه گونه‌های زبانی مختلف می‌تواند در موفقیت تحصیلی دانشجو مؤثر باشد و هدف تحقیق حاضر، با توجه به اهمیت نقش عوامل محیطی در فرایند یاددهی و یادگیری، شناخت تأثیر طبقه اجتماعی بر ساختار زبان نوشتاری و نقش آن در موفقیت تحصیلی دانشجویان است. بنابراین مهمترین مسأله این پژوهش مطالعه چگونگی ارتباط سرمایه اجتماعی موجود در خانواده با عملکرد تحصیلی در دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گونه‌های زبانی گسترده است. لذا اهداف و دستاوردهای کلی این پژوهش شناخت نوع رابطه سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه پیام نور است.

روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش با استفاده از روش پیمایش بود که اطلاعات مورد نیاز بوسیله تکنیک پرسشنامه همراه با مصاحبه جمع‌آوری شد. روش کار بدین صورت بود که بعد از انتخاب و مشخص شدن نمونه‌ها که با روش نمونه‌گیری کاملاً تصادفی ساده انتخاب شده بودند، از پرسش‌گران خواسته شد با مراجعه به تک‌تک نمونه‌های انتخاب شده پرسشنامه تهیه شده را خودشان با سؤال کردن از نمونه‌ها انتخاب شده و با استفاده از روش مصاحبه پر کنند. هدف هم از به کارگیری این روش جمع‌آوری اطلاعات درست و واقعی از نمونه‌های انتخاب شده بود. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانشجویان دختر و پسر مجرد مشغول به تحصیل در مراکز دانشگاه پیام نور استان آذربایجان شرقی بود. جمعیت نمونه این پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و حجم نمونه آن با استفاده

از فرمول
$$n = \frac{pqz^2}{E^2}$$
 محاسبه شد و در نهایت حجم نمونه ۴۵۲ نمونه تعیین گردید. در این تحقیق برای مقایسه‌ای عملکرد تحصیلی دانشجویان از شاخص معدل کل ترم‌های گذرانده استفاده شده است. برای مطمئن بودن از اعتبار معدل اعلام شده با هماهنگی آموزش دانشگاه‌های که به عنوان نمونه آماری انتخاب شده بودند معدل‌های اعلام شده دانشجویان کنترل شد. مفهوم سرمایه اجتماعی به مثابه یک نگرش از طریق طیف لیکرت در سطح سنجش فاصله‌ای سنجیده شده است، پایداری این مقیاس براساس روش انسجام درونی و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (۰/۷۷) بوده است و اعتبار سازه‌ای آن (۰/۶۳) می‌باشد. و در نهایت برای سنجش مفهوم گونه‌های زبانی و تقسیم بندی نمونه آماری دانشجویان به دو گروه با گونه زبانی محدود و گستره به طور تصادفی از چندین واحد درسی آن‌ها آزمون کتبی تشریحی به عمل آمد. سپس از دو نفر از متخصصان زبان‌شناسی استفاده شد که هر کدام از این متخصصان آزمون کتبی تشریحی دانشجویان را از نظر ساختاری مورد بررسی قرار دادند و تعداد واژگان، اسم‌ها، فعل‌ها، قیدها، صفت‌ها و ضمیرهای مورد استفاده در آزمون را شمارش و کدگذاری کرده‌اند. سپس با محاسبه میران نمره و میانگین دانشجویان در دو گروه با زبان محدود و زبان گسترده طبقه‌بندی شدند. که نمره میانگین آن‌ها در جدول‌های بخش تجزیه و تحلیل آمده است. روش تجزیه و تحلیل یافته‌های این پژوهش با در نظر گرفتن فرضیات مطرح شده صورت گرفته است. با توجه به این که بیشتر متغیرهای ما از نوع متغیرهای فاصله‌ای بوده، برای آزمون فرضیات مطرح شده از آزمون واریانس دو طرفه استفاده شده است.

یافته‌ها

جدول ۱، توزیع کل پاسخگویان به تفکیک گونه‌های زبانی، عملکرد تحصیلی و سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد.

جدول ۱. توزیع کل پاسخگویان به تفکیک گونه‌های زبانی، عملکرد تحصیلی و سرمایه اجتماعی

گونه‌های زبانی	متغیر سرمایه اجتماعی	سطح		
		ضعیف	خوب	عالی
محدود	سرمایه اجتماعی	پایین	۳۳	۶
		متوسط	۲۱	۴
		بالا	۲۱	۴
گسترده	سرمایه اجتماعی	پایین	۲۵	۱۵
		متوسط	۳۳	۱۲
		بالا	۶۳	۲۶
کل		۱۷۱	۵۷/۶	۲۵/۲

طبق یافته‌های جدول ۱، مشاهده می‌شود که از کل دانشجویان که دارای گونه زبانی گسترده هستند ۱۷/۱٪ دارای عملکرد تحصیلی ضعیف، ۵۷/۶٪ دارای عملکرد تحصیلی خوب و ۲۵/۲٪ دارای عملکرد تحصیلی عالی هستند. همچنین از کل دانشجویان که دارای گونه زبانی محدود هستند ۶۱/۸٪ دارای عملکرد تحصیلی ضعیف، ۳۲/۲٪ دارای عملکرد تحصیلی خوب و ۶٪ دارای عملکرد تحصیلی عالی هستند. در جدول ۲ و ۳ اثر اصلی میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأم نشان داده شده است.

نتایج مندرج در جدول شماره ۲ و ۳ نشان می‌دهد که F به دست آمده برای اثر اصلی متغیر میزان سرمایه اجتماعی برابر با ۳/۴۸۱ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = 0.03$ ($P < 0.05$) است. همچنین F به دست آمده برای اثر اصلی متغیر گونه‌های زبانی محدود و گسترده برابر با ۶۷/۴۳۹ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = 0.00$ ($P < 0.05$) است. بنابراین فرضیه ما یعنی اثر اصلی عوامل گونه‌های زبانی محدود و گسترده و میزان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی توأم معنی‌دار است، تأیید می‌شود. بدین معنا که دانشجویانی که دارای گونه زبانی گسترده هستند (میانگین کل = ۱۵/۳۷) دارای میزان سرمایه اجتماعی بیشتری و در نتیجه عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به دانشجویانی که دارای گونه‌های زبانی محدود (میانگین کل = ۱۳/۴۹) هستند. بنابراین مشاهده می‌شود که میانگین‌های جامعه در سه گروه از دارندگان میزان سرمایه اجتماعی در دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده متفاوت است. سرمایه اجتماعی پایین: گونه زبانی محدود میانگین = ۱۳/۳۰ گونه زبانی گسترده میانگین = ۱۵/۰۸ سرمایه اجتماعی متوسط: گونه زبانی محدود میانگین = ۱۳/۵۲ گونه زبانی گسترده = ۱۵/۰۶ سرمایه اجتماعی بالا: گونه زبانی محدود میانگین = ۱۳/۹۴ گونه زبانی گسترده = ۱۵/۶۹. بدین معنا که میزان بالای سرمایه اجتماعی موجود در درون خانواده‌های

دانشجویان اثر اصلی خود را در نوع گونه‌های زبانی آن‌ها و توانایی آن‌ها برای ادامه تحصیل و داشتن عملکرد تحصیلی خوب به جا می‌گذارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت دانشجویانی که در خانواده‌های که دارای سرمایه اجتماعی بیشتر هستند زندگی می‌کنند به علت وجود این سرمایه اجتماعی بالا دارای گونه زبانی گسترده هستند و بعد در اثر همین سرمایه اجتماعی، عملکرد تحصیلی بهتری را نسبت به دانشجویانی که از زمینه اجتماعی پایین‌تر و سرمایه اجتماعی به نسبت متوسط و کمتری با گونه زبانی محدود برخوردارند داشته باشند.

نتایج مندرج در جدول شماره ۲ و ۳ نشان می‌دهد که F به دست آمده برای اثر متقابل متغیرهای میزان سرمایه اجتماعی و نوع نظام آموزش دانشگاهی برابر با ۰/۱۳۸ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = ۰/۸۷۱$ ($P < ۰/۰۵$) است. بنابراین فرضیه ما یعنی اثر متقابل دو عامل نظام آموزشی نیمه حضوری، حضوری و میزان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی رد می‌شود.

جدول ۲. فراوانی متغیرهای میزان عملکرد تحصیلی، سرمایه و گونه‌های زبانی

N	Std. Deviation	Mean	گونه‌های زبانی	سرمایه اجتماعی
۱۲۰	۸۴۵۶۶/۱	۳۰۶۲/۱۳	گونه زبانی محدود	سرمایه اجتماعی پایین
۵۵	۳۸۷۳۱/۲	۰۸۹۹/۱۵	گونه زبانی گسترده	
۱۷۵	۱۸۸۱۵/۲	۸۶۶۸/۱۳	کل	
۶۹	۹۲۳۲۷/۱	۵۲۸۶/۱۳	گونه زبانی محدود	سرمایه اجتماعی متوسط
۵۲	۴۷۵۵۳/۲	۰۶۵۰/۱۵	گونه زبانی گسترده	
۱۲۱	۲۹۸۶۷/۲	۱۸۸۸/۱۴	کل	
۴۴	۰۸۷۴۴/۲	۹۴۱۷/۱۳	گونه زبانی محدود	سرمایه اجتماعی بالا
۱۰۳	۸۰۶۰۵/۱	۶۹۱۶/۱۵	گونه زبانی گسترده	
۱۴۷	۰۵۱۵۲/۲	۱۶۷۸/۱۵	کل	
۲۳۳	۹۲۲۴۱/۱	۴۹۲۱/۱۳	گونه زبانی محدود	کل
۲۱۰	۱۵۷۴۳/۲	۳۷۸۸/۱۵	گونه زبانی گسترده	
۴۴۳	۲۴۲۱۲/۲	۳۸۶۵/۱۴	کل	

جدول ۳. نتایج آزمون واریانس دو طرفه برای متغیرهای عملکرد تحصیلی، سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی

Sig	F	Mean Square	Df	Type III Sum of Squares	Source
۰۰۰۰/	۷۲۱/۲۰	۲۲۰/۸۵	۵	۱۰۳۹/۴۲۶	Corrected Model
۰۰۰۰/	۹۶۹E۴/۱	۳۶۰/۸۰۹۶۶	۱	۳۶۰/۸۰۹۶۶	Intercept
۰۳۲۰/	۴۸۱/۳	۳۱۵/۱۴	۲	۶۲۹/۲۸	سرمایه اجتماعی
۰۰۰۰/	۴۳۹/۶۷	۳۵۸/۲۷۷	۱	۳۵۸/۲۷۷	گونه‌های زبانی
۸۷۱۰/	۱۳۸۰/	۵۶۷۰/	۲	۱۳۴/۱	سرمایه * گونه‌های زبانی
		۱۱۳/۴	۴۳۷	۲۶۹/۱۷۹۷	خطا
			۴۴۳	۳۶۳/۹۳۹۱۱	کل
			۴۴۲	۳۷۱/۲۲۲۳	Corrected Total

R Squared = .192 (Adjusted R Squared) = /0182

نتایج جداول ۲ و ۳ نشان می‌دهد که اثر متقابل میزان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده یکسان است. بدین معنا که عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده تنها بوسیله میزان سرمایه اجتماعی تعیین نمی‌شود. در نتیجه می‌توان گفت که تنها میزان سرمایه اجتماعی و نوع نظام آموزشی به تنهایی تعیین کننده عملکرد تحصیلی نیست. بنابراین نمی‌توان گفت که اثر متقابل دو عامل میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار است. یعنی تنها دانشجویانی که دارای سرمایه اجتماعی بیشتری هستند حتماً دارای گونه‌های زبانی گسترده و در نتیجه عملکرد تحصیلی خوبی هم دارند. و دانشجویانی که دارای سرمایه اجتماعی متوسط و یا کمتری هستند حتماً دارای گونه‌های زبانی محدود و در نتیجه عملکرد تحصیلی ضعیفی هستند. در نتیجه دانشجویانی که با سرمایه اجتماعی متوسط و حتی کم با گونه‌های زبانی محدود وارد نظام آموزشی دانشگاه پیام نور می‌شوند ممکن است در اثر عوامل دیگر یا ویژگی‌های خاص این نظام آموزشی مانند: دانشجو محوری، امکان مطالعه مستقل، پوشش فراگیر، ارائه دروس در وقت کمتر از لحاظ حضور ضروری دانشجو و در نتیجه، کاهش هزینه‌ها و وابستگی کمتر به الزامات آموزشی نسبت به روش‌های مرسوم سنتی یا حضوری، و در عین حال، اثر بخشی آموزش. مهم‌ترین هدف و معنای آموزش باز کاهش موانع زمانی و مکانی و محدودیت‌های مربوط به برخی مقررات نظام آموزشی متعارف دارای عملکرد تحصیلی بهتری باشند.

جدول ۴. فراوانی متغیرهای میزان عملکرد تحصیلی، جنسیت نظام آموزش حضوری و نیمه حضور

جنسیت	نوع گونه‌های زبانی	میانگین	انحراف معیار	تعداد
پسر	گونه زبانی محدود	۱۶۸۳/۱۳	۷۴۰۵۱/۱	۷۵
	گونه زبانی گسترده	۱۱۹۱/۱۵	۰۹۲۱۱/۲	۱۱۵
	کل	۳۴۹۰/۱۴	۱۷۷۲۰/۲	۱۹۰
دختر	گونه زبانی محدود	۶۴۵۸/۱۳	۹۸۹۸۳/۱	۱۵۸
	گونه زبانی گسترده	۷۱۱۳/۱۵	۲۰۸۹۱/۲	۹۴
	کل	۴۱۶۲/۱۴	۲۹۹۱۷/۲	۲۵۲
کل	گونه زبانی محدود	۴۹۲۱/۱۳	۹۲۲۴۱/۱	۲۳۳
	گونه زبانی گسترده	۳۸۵۴/۱۵	۱۶۰۴۸/۲	۲۰۹
	کل	۳۸۷۳/۱۴	۲۴۵۲۹/۲	۴۴۲

جدول ۵. نتایج آزمون واریانس دو طرفه برای متغیرهای عملکرد تحصیلی، جنسیت و گونه‌های زبانی

Source	مجموع مربعا	درجه آزادی	میانگین مربعا	F	معناداری
Corrected Model	۶۸۰ ^a /۴۲۴	۳	۵۶۰/۱۴۱	۴۷۴/۳۴	۰۰۰۰/
Intercept	۹۸۴۲/۸۵۲	۱	۸۴۲/۸۵۲۰۹	۰۷۵E۴/۲	۰۰۰۰/
جنسیت	۳۴۲/۲۹	۱	۳۴۲/۲۹	۱۴۶/۷	۰۸۰۰/
گونه‌های زبانی	۶۴۲/۴۱۳	۱	۶۴۲/۴۱۳	۷۳۴/۱۰۰	۰۰۰۰/
جنسیت * گونه‌های زبانی	۳۳۷۰/	۱	۳۳۷۰/	۰۸۲۰/	۵۸۷۰/

۱۰۶/۴	۴۳۸	۵۴۲/۱۷۹۸	Error
	۴۴۲	۳۶۳/۹۳۷۱۵	کل
	۴۴۱	۲۲۲/۲۲۲۳	Corrected Total

R Squared = .192 (Adjusted R Squared = /0182)

نتایج مندرج در جداول ۴ و ۵ نشان می‌دهد که F به دست آمده برای اثر اصلی متغیر جنسیت برابر با ۷/۱۴۶ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = ۰/۰۰$ ($P < ۰/۰۵$) است. همچنین F به دست آمده برای اثر اصلی متغیر نوع نظام آموزش دانشگاهی برابر با ۱۰۰/۷۳۴ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = ۰/۰۰$ ($P < ۰/۰۵$) است. بنابراین فرضیه ما یعنی اثر اصلی جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأمأ معنی‌دار است تأیید می‌شود. بدین معنا که دانشجویان پسری که دارای گونه زبانی محدود (میانگین کل = ۱۳/۱۶) و با گونه زبانی گسترده تحصیل می‌کنند (میانگین کل = ۱۵/۱۱) در مقایسه با دانشجویان دختری که دارای گونه زبانی محدود هستند (میانگین کل = ۱۳/۶۴) و گونه زبانی گسترده تحصیل می‌کنند (میانگین کل = ۱۵/۷۱) دارای عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری هستند. بدین معنی که اثر اصلی عوامل جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأمأ معنی‌دار است. در نتیجه با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که دختران دانشجو با گونه‌های زبانی محدود و گسترده در مقایسه با دانشجویان پسر با گونه‌های زبانی محدود و گسترده دارای عملکرد تحصیلی بهتری هستند. همچنین مشاهده می‌شود عملکرد تحصیلی دخترانی که دارای گونه زبانی گسترده هستند (میانگین = ۱۵/۱۷) از عملکرد تحصیلی دخترانی که دارای گونه زبانی محدود هستند (میانگین = ۱۳/۶۴) بهتر است.

نتایج مندرج در جداول شماره ۴ و ۵ نشان می‌دهد که F به دست آمده برای اثر متقابل دو عامل جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۰۸۲ و سطح معنی‌داری مشاهده شده برای آن برابر با $\text{sig} = ۰/۸۷۵$ ($P < ۰/۰۵$) است. بنابراین فرضیه ما اثر متقابل جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار است رد می‌شود. یعنی اثر متقابل جنسیت بر عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده یکسان است. بدین معنا که جنسیت تنها عامل تعیین عملکرد تحصیلی نیست. و در نتیجه نمی‌توان گفت که دختران دانشجو همیشه دارای عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به دانشجویان پسر هستند بلکه جنسیت همانطور که در بالا هم نشان داده شد به عنوان یکی از عوامل مهم در چگونگی عملکرد تحصیلی دارای اثر و نقش مهمی است.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از مهمترین مسائل موجود در ساختار نظام آموزش دانشگاهی جامعه ما چگونگی موفقیت تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانشجویان مشغول به تحصیل در هر یک از انواع نظام آموزش دانشگاهی به ویژه نظام آموزش نظام آموزشی دانشگاه پیام نور است. براساس تحقیقات انجام شده در این زمینه عوامل و متغیرهای متعددی به نوبه خود عملکرد تحصیلی دانشجویان مشغول به تحصیل

در نظام آموزشی دانشگاه پیام نور را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. بنابراین روشن است که تحلیل واقع بینانه ساز و کار موفقیت و عملکرد تحصیلی دانشجویان در دانشگاه مشروط به لحاظ کردن طیف متنوعی از عوامل فردی و اجتماعی می‌باشد که در این میان توجه به عوامل اجتماعی و تحلیل جامعه‌شناختی این پدیده با عنایت به غنای نظری حوزه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش یک ضرورت علمی- پژوهشی در زمینه دست‌یابی به فرصت‌های آموزشی برابر، آن هم در مهم‌ترین عرصه یعنی، تحصیلات دانشگاهی است. در این میان بررسی سهم و نقش سرمایه اجتماعی موجود در خانواده در چگونگی عملکرد تحصیلی دانشجویان مشغول به تحصیل با گونه‌های زبانی محدود و گسترده با انواع سرمایه اجتماعی برای دست‌یابی به موفقیت تحصیلی مسأله‌ای اساسی و قابل تأمل در نظام آموزش دانشگاهی کشور است. لذا از جمله متغیرهایی که در دو دهه اخیر مورد توجه پژوهشگران عرصه آموزش و پرورش قرار گرفته است، متغیر یا مفهوم سرمایه اجتماعی است که جیمز کلین اولین بار این مفهوم را برای تحلیل چگونگی تأثیر زمینه‌های اجتماعی دانش‌آموزان بر چگونگی عملکرد تحصیلی آنان به کار برد. با عنایت به مبانی نظری حوزه‌ی جامعه‌شناسی آموزش و پرورش و به ویژه رویکرد کلین نسبت به نقش سرمایه اجتماعی در موفقیت‌های تحصیلی، تحلیل ساز و کار، نقش، اثر اصلی و اثر متقابل دو گونه زبانی محدود و گسترده در عملکرد تحصیلی دانشجویان مسأله‌ای اساسی و درخور توجه در پژوهش است. بدین ترتیب یکی از اولین و مهمترین فرضیه این پژوهش یعنی، اثر اصلی عوامل میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأمأ معنی‌دار است تأیید می‌شود. بدین معنا که دانشجویانی که دارای گونه زبانی گسترده هستند، میزان سرمایه اجتماعی بیشتری و در نتیجه عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به دانشجویانی که در دارای گونه‌های زبانی محدود هستند دارند. بدین معنا که میزان بالای سرمایه اجتماعی موجود در درون خانواده‌های دانشجویان اثر اصلی خود را در نوع گونه‌های زبانی آن‌ها به جا می‌گذارد و در نتیجه این دو عامل یعنی، میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده اثر اصلی خود را روی چگونگی عملکرد تحصیلی آن‌ها به جا می‌گذارد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت دانشجویانی که در خانواده‌های دارای سرمایه اجتماعی از حد متوسط به بالا زندگی می‌کنند به علت وجود این سرمایه اجتماعی و گونه زبانی گسترده عملکرد تحصیلی بهتری را نسبت به دانشجویانی که از زمینه اجتماعی پایین‌تر و سرمایه اجتماعی به نسبت متوسط و کمتری برخوردارند داشته باشند. در این رابطه، تحقیق انجام گرفته در استرالیا (۱۹۹۵) نشان می‌دهد که دانشجویانی که والدین شان دارای تحصیلات دانشگاهی‌اند و مشاغل تخصصی و در نتیجه از سرمایه اجتماعی بالا در خانواده برخوردارند و دارای گونه‌های زبانی گسترده هستند، چهار برابر بیشتر از دانشجویانی که والدین‌شان مشاغل کارگری دارند و از سرمایه اجتماعی به نسبت پایین‌تری و گونه زبانی محدودتری در خانواده برخوردارند، وارد مقاطع بالاتر تحصیلات دانشگاهی می‌شوند و دارای عملکرد تحصیلی مطلوب و موفقیت‌آمیزی هستند. همچنین در سال (۱۹۹۸) پژوهشی در آرژانتین انجام گرفته که نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی ۹۰ درصد دانشجویان دانشگاه‌های دولتی که بالاتر از حد متوسط بودو دارای گونه‌های زبانی گسترده بودند عملکرد تحصیلی موفقیت‌آمیزی داشتند. همچنین تقریباً پدران نیمی از افراد وارد شده به دانشگاه که دارای عملکرد تحصیلی موفقیت‌آمیزی هستند، تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند و دارای سرمایه اجتماعی بالاتر از حد متوسط و گونه زبانی گسترده بوده‌اند.

در مورد فرضیه دوم: اثر متقابل دو عامل میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار است رد می‌شود. یعنی اثر متقابل میزان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده یکسان است. بدین معنا که عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه‌های زبانی محدود و گسترده تنها بوسیله میزان سرمایه اجتماعی تعیین نمی‌شود. در نتیجه می‌توان گفت که تنها میزان سرمایه اجتماعی و گونه‌های زبانی محدود و گسترده به تنهایی تعیین‌کننده عملکرد تحصیلی نیست. بنابراین نمی‌توان گفت که اثر متقابل دو عامل گونه‌های زبانی محدود و گسترده و میزان سرمایه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار است. یعنی تنها دانشجویانی که دارای سرمایه اجتماعی بیشتری هستند حتماً دارای گونه‌های زبانی گسترده و در نتیجه عملکرد تحصیلی خوبی هم هستند. و دانشجویانی که دارای سرمایه اجتماعی متوسط و یا کمتری هستند حتماً دارای گونه‌های زبانی محدود و در نتیجه عملکرد تحصیلی ضعیفی هستند. در نتیجه دانشجویانی که با سرمایه اجتماعی متوسط و حتی کم و گونه‌های زبانی محدود وارد دانشگاه پیام نور می‌شوند ممکن است در اثر عوامل دیگر یا ویژگی‌های خاص دانشگاه پیام نور مانند: دانشجو محوری، امکان مطالعه مستقل، پوشش فراگیر، ارائه دروس در وقت کمتر از لحاظ حضور ضروری دانشجو و در نتیجه، کاهش هزینه‌ها و وابستگی کمتر به الزامات آموزشی نسبت به روش‌های مرسوم سنتی یا حضوری، و در عین حال، اثر بخشی آموزش. مهم‌ترین هدف و معنای آموزش باز کاهش موانع زمانی و مکانی و محدودیت‌های مربوط به برخی مقررات نظام آموزشی متعارف دارای عملکرد تحصیلی بهتری حتی در مقایسه با دانشجویان دارای گونه‌های زبانی گسترده باشند.

در مورد فرضیه سوم: اثر اصلی عوامل جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأم معنی‌دار است تأیید می‌شود. بدین معنا که دانشجویان پسری که دارای گونه زبانی محدود و گسترده هستند در مقایسه با دانشجویان دختری که دارای گونه زبانی محدود و گسترده هستند دارای عملکرد تحصیلی ضعیف‌تری هستند. بدین معنی که اثر اصلی جنسیت و گونه‌های زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی توأم معنی‌دار است. در نتیجه با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان گفت که دختران دانشجو با گونه‌های زبانی محدود و گسترده در مقایسه با دانشجویان پسر با گونه‌های زبانی محدود و گسترده دارای عملکرد تحصیلی بهتری هستند. همچنین عملکرد تحصیلی دخترانی که دارای گونه زبانی گسترده هستند از عملکرد تحصیلی دخترانی که دارای گونه زبانی محدود هستند بهتر است

در نهایت فرضیه چهارم: اثر متقابل دو عامل جنسیت و گونه زبانی محدود و گسترده بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار است با توجه به یافته‌های پژوهش رد می‌شود. یعنی اثر متقابل جنسیت بر عملکرد تحصیلی در بین دو گروه از دانشجویان با گونه زبانی محدود و گسترده یکسان است. بدین معنا که جنسیت تنها عامل تعیین‌کننده عملکرد تحصیلی نیست. و در نتیجه نمی‌توان گفت که دختران دانشجو همیشه دارای عملکرد تحصیلی بهتری نسبت به دانشجویان پسر هستند بلکه جنسیت همانطور که در بالا هم نشان داده شد احتمالاً به عنوان یکی از عوامل مهم در چگونگی عملکرد تحصیلی دارای اثر و نقش مهمی است. بنابراین نظام آموزشی دانشگاه پیام نور نظامی آموزشی است که، با بهره‌گیری از فناوری آموزشی، استفاده از کتاب‌های درسی خودآموز و دانشجو محوری در یادگیری، ضرورت

حضور دانشجو در کلاس‌های درسی را کاهش داده است. و می‌توان گفت مهم‌ترین هدف و معنای آموزش در دانشگاه پیام نور کاهش موانع زمانی و مکانی و محدودیت‌های مربوط به برخی مقررات نظام آموزشی متعارف است. به گونه‌ای که زمینه‌های ارائه آموزش عالی به افرادی فراهم آید که به علت دوری یا دسترسی نداشتن به مراکز آموزشی و محدودیت‌های زمانی و شغلی و اقلیمی برای بهره‌مندی از آموزش امکان کمتری دارند. لذا در این تحقیق علل تفاوت‌های موجود در عملکرد تحصیلی دانشجویان با گونه زبانی محدود و گسترده نه تحت تاثیر عوامل فیزیکی و امکانات آموزشی بلکه، در رابطه با زمینه‌های خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که تفاوت مشاهده شده در مورد عملکرد تحصیلی به نسبت بهتر دانشجویان با گونه زبانی گسترده در مقایسه با دانشجویان با گونه زبانی محدود با عنایت به میزان برخورداری در حد متوسط یا بیشتر دانشجویان مشغول به تحصیل در نظام حضوری از میزان سرمایه اجتماعی موجود در خانواده و به طبع آن داشتن مهارت‌ها و برتری‌های فرهنگی مسلط در نهادهای آموزشی و دانشگاهی و در نتیجه موفقیت‌های تحصیلی در مراکز آموزش عالی است. در نهایت با توجه به سیاست‌های اخیر دانشگاه پیام نور در جهت رشد کیفی این دانشگاه، به نظر می‌رسد یکی از عوامل مهمی که به رشد کیفی این دانشگاه می‌تواند کمک اساسی نماید، شناخت ابعاد گوناگون سرمایه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی دانشجویانی که وارد این نظام آموزشی می‌شوند و طراحی برنامه‌های لازم در جهت ارتقاء این سرمایه اجتماعی در دوران تحصیل برای آن‌ها است. البته همان‌طور که یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد چگونگی عملکرد تحصیلی دانشجویان چیز جدایی از زمینه‌های خانوادگی افراد نیست و این زمینه‌ها که در اینجا تحت مفهوم سرمایه اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت می‌تواند مهمترین نقش را در رشد کیفی دانشگاه پیام نور و دانشجویان آن ایفا نماید.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاق

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

حامی ملی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

1. Sharepour M. Dimensions and Functions of Social Capital and the Consequences of Its Erosion. Tehran: Payam Noor University Publications; 2021.
2. Putnam R. The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *American Prospect*. 2009;35-42.
3. Wibowo A. The Importance of Social Capital in Developing Students' Literacy Skills in Elementary Schools. *Indonesian Journal of Educational Research and Review*. 2024;7(1):116-27. doi: 10.23887/ijerr.v7i1.68144.
4. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal*. 1988. doi: 10.1086/228943.
5. Coleman J. Foundations of Social Theory. Tehran: Nia Publications; 2017.
6. Feng J. The Mediating Effect of Psychological Resilience Between Individual Social Capital and Mental Health in the Post-Pandemic Era: A Cross-Sectional Survey Over 300 Family Caregivers of Kindergarten Children in Mainland China. *Social Sciences*. 2024;13(2):122. doi: 10.3390/socsci13020122.
7. Xu H, Zhang C, Huang Y. Social trust, social capital, and subjective well-being of rural residents: Micro-empirical evidence based on the Chinese General Social Survey (CGSS). *Humanities and Social Sciences Communications*. 2023;10(1):1-13. doi: 10.1057/s41599-023-01532-1.
8. Sharepour M. *Sociology of Education*. Tehran: Samt Publications; 2020.
9. Tavassoli GA. An Analysis of Pierre Bourdieu's Thought on the Social Conflict Space and the Role of Sociology. *Social Sciences Journal*. 2004(22).
10. Abdollahi M, Mousavi MT. Social Capital in Iran: Current Situation, Future Prospects, and the Feasibility of Transition. *Social Welfare Quarterly*. 2007;6(25).
11. Nategh Poor MJ. Formation of Social Capital and Meta-Analysis of Its Influential Factors. *Social Sciences Journal*. 2005(28).
12. Jenkins R. Pierre Bourdieu. Tehran: Nia Publications; 2019.
13. Tavassoli GA, Mousavi M. The Concept of Capital in Classical and New Theories, with Emphasis on Social Capital Theory. *Social Sciences Journal*. 2005(26).
14. Frisby D. Georg Simmel. Tehran: Ghoghnoos Publications; 2016.
15. Veblen T. *Theory of the Leisure Class*. Tehran: Nia Publications; 2022.
16. Putnam R. *Democracy and Civil Traditions*. Tehran: Ministry of Interior Publications; 2020.
17. Fukuyama F. *The End of Order: Social Capital and Its Preservation*. Tehran: Iranian Society Publications; 2022.
18. Fukuyama F. *Social Capital and Civil Society*. Tehran: Shirazeh Publications; 2005.
19. Jahangiri N, Afkhami A, Koochakzadeh F. Vocabulary and Structural Development of Primary School Students' Writing Based on Social Class Variables within Basil Bernstein's Theory. *Foreign Languages Research*. 2007(39):21-37.
20. Shahi F. *The Impact of Video Games on the Reading Skills of Primary School Girls in Shahin Shahr*: Payam Noor University, Isfahan; 2010.
21. Doostizadeh MR. The Importance of Cultural Transmission in Acquiring Language Skills. *Foreign Languages Research*. 2008(46).
22. Mikolic V. Culture and language awareness in the multicultural environment of Slovene Istria. *Journal of Pragmatics*. 2010;42:637-49. doi: 10.1016/j.pragma.2009.07.012.
23. Kavandi H, Parsa A, Shahi S. Culture and Its Role in Creating Restricted and Extensive Language Forms and Academic Success of 4th Grade Primary School Students in Ahvaz. *Curriculum Studies Quarterly*. 2012;7(26):105-26.
24. Bernstein B. *Class, Codes, and Control*. London and Boston: Routledge and Kegan Paul; 1975.
25. Sadovnik AR. Basil Bernstein. Paris UNESCO: International Bureau of Education. 2010;XXXI(4):687-703.
26. Colling NE. *An Encyclopedia of Language*. London and New York: Routledge; 2018.
27. Arefi M. Investigation of Linguistic-Cognitive Skills of Bilingual Children with Different Economic-Cultural Backgrounds. *Educational Innovations Quarterly*. 2003;2:57-68.
28. Parsa M. *Psychological Concepts*. Tehran: Baatest Publications; 2018.
29. Farahani A. Entry Behavior and Its Relationship with the Academic Performance of Physical Education Students. *Movement Quarterly*. 2002(15).
30. Farahani A, Farddanesh H. Comparing the Academic Performance of Physical Education Students in the Distance and In-Person Education Systems. *Higher Education Research and Planning Quarterly*. 2001(21-22).
31. Giddens A. *Living in a Post-Traditional Society*. In: Reflexive M, editor.: Beek, Giddens, and Lash; 2016.
32. Ghasemi V, Esmaili R, Rabei K. Social Capital Ranking in the Districts of Esfahan Province. *Social Welfare Quarterly*. 2006;6(23).

33. Dortaj F, Poor Nematollah M. Evaluation of Academic Performance of Students with Special Quotas and Regular Students. Higher Education Research and Planning Quarterly. 2008(19).
34. Field J. Social Capital. Tehran: Institute of Social Security Research Publications; 2012.
35. Putnam R. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster; 2000.
36. Vandenberghe F. "The Real is Relational": An Epistemological Analysis of Pierre Bourdieu's Generative Structuralism. Sociological Theory. 1999;17(1):32-67. doi: 10.1177/073527519901700103.